

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

ЧЕРКАССЬКИЙ Руслан Анатолійович - кандидат наук з державного управління

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1206-7774>

УДК 342.9

The article, based on the analysis of scientific views of scientists and current legislation of Ukraine, identifies the following administrative and legal methods of combating and preventing crime by the State Customs Service: a) methods used in terms of planning the work of the State Customs Service of Ukraine; b) methods of prevention and cessation of customs offenses; c) measures to combat smuggling.

It is emphasized that the administrative and legal methods of counteraction and prevention of crime outlined by the State Customs Service outlined in the presented scientific article most characterize in detail and meaningfully what tools the researched department uses in the process of its activities in relevant areas. It is emphasized that the list of methods outlined in the paper is not exhaustive, and therefore, the legislator and scientists should work to expand their list and content.

Key words: administrative and legal methods, counteraction and prevention of crime, State Customs Service.

Articolul, bazat pe analiza opiniilor științifice ale oamenilor de știință și a legislației actuale a Ucrainei, identifică următoarele metode administrative și legale de combatere și prevenire a criminalității de către Serviciul Vamal de Stat: a) metode utilizate în ceea ce privește planificarea activității Vămilei de Stat. Serviciul Ucrainei; b) modalități de prevenire și încetare a contravențiilor vamale; c) măsuri de combatere a contrabandei.

Se subliniază că metodele administrative și juridice de contracarare și prevenire a criminalității conturate de Serviciul Vamal de Stat evidențiate în articolul științific prezentat caracterizează cel mai amănunțit și semnificativ ce instrumente folosește departamentul cercetat în procesul activităților sale în domeniile relevante. Se subliniază că lista metodelor prezentate în lucrare nu este exhaustivă și, prin urmare, legiuitorul și oamenii de știință ar trebui să lucreze pentru a-și extinde lista și conținutul.

Cuvinte cheie: metode administrative și juridice, contracarare și prevenire a criminalității, Serviciul Vamal de Stat.

В статье, опираясь на анализ научных взглядов ученых и норм действующего законодательства Украины, выделены следующие административно-правовые методы противодействия и предотвращения преступности Государственной таможенной службой: а) методы, применяемые в разрезе планирования работы органов Государственной таможенной службы Украины; б) методы предупреждения и пресечения таможенных правонарушений; в) меры по противодействию контрабанде.

Подчеркнуто, что именно очерченные в представленной научной статье административно-правовые методы противодействия и предотвращения преступности органами Государственной таможенной службы наиболее детально и содержательно характеризуют то, какие инструменты использует исследуемое ведомство в процессе осуществления своей деятельности в соответствующих направлениях. Отмечено, что указанный в работе перечень методов не является исчерпывающим, поэтому законодатель и ученые должны осуществлять деятельность по расширению их перечня и содержания.

Ключевые слова: административно-правовые методы, противодействие и предотвращение преступности, Государственная таможенная служба.

Постановка проблеми. Державна митна служба України виконує цілу низку важливих завдань у сфері протидії та запобігання злочинності, серед яких: 1) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи; 2) запобігання та протидія контрабанді; 3) боротьба з порушеннями митних правил. Разом із тим, вирішення вказаних завдань вимагає від законодавця застосування інструментів та засобів, які в юридичній літературі прийнято називати методами. Зокрема, в рамках представленої проблематики найбільш доцільно говорити про методи адміністративно-правові.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання щодо адміністративно-правових форм запобігання та протидії злочинності у своїх наукових працях розглядали: Ю.П. Битяк, В.В. Голіна, А.М. Колодій, Т.О. Коломовець, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков, А.В. Логінов, Д.М. Овсянко, О.П. Рябченко, М.Д. Шаргородський, В.К. Щедрина, С.Л. Щерба та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, вчені фактично поза своєю увагою залишили питання адміністративно-правових методів запобігання та протидії злочинності саме органами Державної митної служби України.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є встановити коло адміністративно-правових методів запобігання та протидії злочинності органами Державної митної служби України. Задля досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: з'ясувати сутність та зміст поняття «адміністративно-правовий метод»; здійснити аналіз норм чинного законодавства, що регулює діяльність Державної митної служби.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна статті полягає у тому, що робота є однією із перших комплексних робіт, присвячених встановленню кола та змісту адміністративно-правових методів запобігання та протидії злочинності органами Державної митної служби України.

Виклад основного матеріалу. Відмітимо, що термін «метод» розкривається, як прийом, спосіб або образ дії [1, с.307]. Поняття методу виникло в стародавній Греції з метою підкреслити важливість способу дослідження явищ природи і суспільства. Метод розглядався як планомірний шлях наукового пізнання і встановлення істини.

Метод в науці і нині – це спосіб пізнання, дослідження явищ природи, суспільного життя. Пошук нових методів забезпечує приріст наукових знань, поглиблення уявлень про закономірності предмету вивчення. Методи пов'язані з предметом. Предмет відповідає на запитання, що вивчає теорія, методи – як, яким чином вона це вивчає [2].

Як і форма, поняття методу має відбиток у філософії, де він розглядається як – систематизований спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об'єктів. Метод окреслює та втілює шлях до істини, на прями ефективної діяльності, що ведуть до реалізації поставлених цілей, задає регулятиви та нормативні настанови пізнавального процесу [3, с.373]. Навчальний посібник з філософії за редакцією С.Л. Щерба та В.К. Щедрина дає визначення методу як сукупності певних правил, прийомів, способів, норм пізнання та діяльності. Він (метод) є системою принципів, вимог, які орієнтують суб'єкта на вирішення конкретного завдання, досягнення результатів у певній сфері діяльності. Метод дисциплінує пошук істини, дає змогу зекономити сили і час, рухатися до мети найкоротшим шляхом, регулюючи пізнавальну та інші форми діяльності людини [4].

Значення методу неодноразово підкреслювалось у багатьох інших науках. Наприклад, відомий фізіолог І. Павлов свого часу зауважив: «Метод – найперша, основна річ. Від методу, від способу дії залежить вся серйозність дослідження. Вся справа в хорошому методі. При хорошому методі і не досить талановита людина може зробити багато. А при поганому методі геніальна людина працюватиме марно і не отримає цінних, точних даних» [5].

Тож, під методом варто розуміти прийом, спосіб, засіб, процедуру або захід здійснення чого-небудь, пізнання якоїсь інформації, виконання визначеного обсягу роботи і таке інше. В юридичній літературі поняття «метод» розкривається у значенні впливу на суспільні відносини; спосіб, прийому безпосереднього та цілеспрямованого впливу органів державного управління на

підпорядковані їм об'єкти управління [6 с.617]. Отже, фактично метод у праві – це інструмент правового регулювання, через що саме в подібному ключі дану категорію витлумачують представники юридичної науки. Наприклад, О.М. Вітченко вказує, що метод правового регулювання – це сукупність юридичних прийомів, засобів, способів, що відбивають своєрідність впливу галузі права на суспільні відносини, спрямованих безпосередньо на формування і зовнішній прояв можливого і належного поведінки суб'єктів у відносинах, які урегульовані даною галуззю права [7]. В.М. Горшенев у науковій статті власного авторства зазначає, що метод правового регулювання — це своєрідний спосіб впливу на суспільні відносини з метою їх врегулювання, що виражається у встановленні, за допомогою норми права, визначеного (можливого і належного) стану волі суб'єктів у їх взаємовідносинах один з одним, а також щодо бажаних результатів їх поведінки [8].

В адміністративному праві, зокрема за О.Ф. Скакун адміністративно-правовий метод – це сукупність способів, прийомів, засобів впливу суб'єктів публічної адміністрації на об'єкти публічного управління, за допомогою яких установлюється юридично владне та юридично підвладне становище сторін у правовідносинах [9]. Д.М. Овсянко, зазначає, що особливість адміністративно-правового методу полягає в тому, що його норми орієнтовані на задоволення не приватних та особистих, а публічних інтересів – інтересів людей, держави та суспільства, які передбачають пряме застосування адміністративних санкцій [10].

Розглядаючи адміністративно-правові методи, як приклад заходів, засобів та способів управління, В.П. Мартиненко та О.М. Ельбехт доводять, що це сукупність прийомів і способів впливу на керований об'єкт, результатом якого є досягнення поставлених організацією цілей. Серед сукупності різних методів вчені виділяють наступні методи адміністративно-правового впливу: 1) організаційно-розпорядчі, засновані на прямих директивних вказівках; 2) економічні, обумовлені однойменними стимулами; 3) соціально-психологічні, які застосовуються для підвищення соціальної активності службовців [11]. Як ми бачимо, метод в праві розтлумачуєть-

ся науковцями як захід, засіб, спосіб або інший інструмент забезпечення реалізації впливу права на суспільно-правові відносини, в зв'язку з чим категорія найчастіше приймає етимологічну форму «метод правового регулювання». В адміністративному праві подібна думка простежується лише в окремій частині. Адміністративно-правовий метод спрямований на реалізацію впливу права, але не безпосередньо, а в діяльності уповноважених суб'єктів адміністративних правовідносин. Тобто, це система способів, засобів, заходів та інших подібних інструментів, використання яких забезпечує виконання суб'єктами адміністративно-правових відносин покладених на них завдань, функцій та які на підставі своєї однорідності об'єднуються у адміністративно-правові форми.

Таким чином, адміністративно-правові методи запобігання та протидії злочинності, застосовувані в роботі Державної митної служби та її органів, – це системна сукупність заходів, засобів, способів та процедур, об'єднаних у відповідні адміністративно-правові форми, що відрізняються імперативним, владно-управлінським характером та застосовуються з метою реалізації функцій та завдань даного відомства з метою запобігання та протидії злочинності у митній сфері.

Як і форми, адміністративно-правові методи протидії та запобігання злочинності органами Державної митної служби мають власну класифікацію, яку доречно представити у підсумку даного дослідження:

1) Методи, що застосовуються в розрізі планування роботи органів Державної митної служби України. Зазначений спектр заходів, засобів, способів та процедур застосовується для планування роботи Держмитслужби за різними напрямками здійснення митної справи та реалізації митної політики, у тому числі запобігання та протидії порушенням в митній сфері нашої держави. Нормативною основою даних методів є Наказ Державної митної служби України «Про затвердження Порядку планування діяльності митної служби України» від 25.06.2007 №530. Відповідно до положень документу планування в митних органах включає в себе процедури складання та затвердження планів діяльності Держмитслужби, митних органів, спеціалізова-

них митних установ та організацій, взаємодію їх структурних підрозділів при організації планування та здійснення контролю за виконання планових завдань. Основними різновидами планів є: плани діяльності Держмитслужби; плани роботи департаментів, управлінь та самостійних відділів (секторів) Держмитслужби; плани діяльності митних органів; плани роботи структурних підрозділів митних органів (митних постів, відділів, самостійних секторів); тематичні плани роботи Держмитслужби, митних органів; спільні плани роботи Держмитслужби, її структурних підрозділів, митних органів з іншими органами державної влади, сторонніми організаціями та їх структурними підрозділами, у тому числі зарубіжних країн; індивідуальні плани роботи посадових осіб митної служби [12].

2) Методи попередження та припинення митних правопорушень. До зазначеної групи відносяться адміністративно-правові заходи, засоби, способи, операції та процедури, які застосовуються митними органами в процесі митного контролю та провадження в справах про порушення митних правил. Наприклад, відповідно до статті 336 МК митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами митних органів шляхом: 1) перевірки документів та відомостей, які відповідно до статей Кодексу надаються митним органам під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України; 2) митного огляду (огляду та переогляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляду та переогляду ручної поклажі та багажу, особистого огляду громадян); 3) обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України; 4) усного опитування громадян та посадових осіб підприємств; 5) огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою відповідно до Кодексу та інших законів України покладено на митні органи; тощо [13].

Згідно до статті 507 МК з метою припинення порушення митних правил, встановлення особи,

яка вчинила порушення митних правил, а також для складення протоколу про порушення митних правил, якщо його неможливо скласти на місці вчинення правопорушення, допускається адміністративне затримання особи, яка вчинила таке порушення, на строк до трьох годин. Адміністративне затримання здійснюється посадовою особою митного органу за вмотивованим письмовим рішенням керівника цього органу або його заступника, а в разі їх відсутності (в нічний час, у вихідні та святкові дні тощо) - старшого чергової зміни. Працівники правоохоронних органів та військовослужбовці повинні надавати допомогу посадовим особам митного органу, які здійснюють адміністративне затримання, в разі вчинення опору або спроби втечі особи, яка підлягає затриманню, з місця події. Строк адміністративного затримання обчислюється з моменту доставлення особи до службового приміщення митного органу або до іншого приміщення, де проведення необхідних дій з метою, визначеною в частині першій цієї статті, є можливим [13].

До переліку наведених методів також варто віднести заходи, щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності, до яких відноситься: 1) призупинення митного оформлення товарів на підставі даних митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності; 2) призупинення митного оформлення товарів за ініціативою митного органу; 3) знищення товарів, митне оформлення яких призупинено за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності; 4) призупинення митного оформлення та знищення невеликих партій товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях; 5) зміна маркування на товарах та їх упаковці [13].

3) Заходи протидії контрабанді – спеціальний перелік методів, які застосовуються митними органами з метою профілактики, попередження та припинення фактів вчинення окремими особами та групами контрабанди. До числа подібних методів, згідно із положеннями Митного кодексу відноситься: контрольна поставка наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів; переміщення товарів під негласним контролем [13].

4) Метод примусу – група найбільш жорстких заходів та засобів адміністративного впли-

ву, які об'єднують в собі право митних органів застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та зброю. Так, відповідно до глави 82 МК Посадові особи митних органів під час виконання службових обов'язків мають право застосовувати фізичну силу для: 1) припинення порушень митних правил, затримання осіб, які їх вчинили, подолання опору законним розпорядженням або вимогам посадових осіб митних органів; 2) забезпечення доступу до приміщень або на території, де знаходяться товари, що перебувають під митним контролем; 3) припинення інших дій, що перешкоджають виконанню обов'язків, покладених на посадових осіб митних органів, якщо ненасильницькі засоби впливу не забезпечують виконання цих обов'язків [13].

Крім того, посадові особи митних органів під час виконання службових обов'язків мають право застосовувати наручники, гумові кийки, сльозоточиві речовини, обладнання для відкриття приміщень, засоби для примусової зупинки транспортних засобів та інші спеціальні засоби для: 1) відбиття нападу безпосередньо на них або на інших осіб; 2) відбиття нападу на будинки, будівлі, споруди, транспортні засоби, що належать митним органам, спеціалізованим навчальним закладам та науково-дослідній установі митних органів або використовуються ними, на підприємства, установи та організації, в приміщеннях та/або на території яких здійснюється митний контроль, на товари, що перебувають під митним контролем, а також для звільнення зазначених об'єктів у разі їх захоплення; 3) затримання правопорушників, їх доставки до службового приміщення митного органу, якщо ці особи чинять опір та іншу протидію або можуть завдати шкоди оточуючим чи собі; 4) припинення фізичного опору, що чиниться посадовій особі митних органів; 5) проникнення до приміщень або на території, де можуть знаходитися предмети контрабанди або безпосередні предмети порушення митних правил; 6) зупинення транспортного засобу, водій якого не виконав вимогу посадової особи митних органів про зупинення [13].

Висновок. Таким чином, саме окреслені у представленій науковій статті адміністративно-правові методи протидії та запобігання злочинності органами Державної митної служби найбільш детально та змістовно характеризують те,

які саме інструменти використовує досліджуване відомство в процесі здійснення своєї діяльності у відповідних напрямках. Звісно, окреслений у роботі перелік методів не є вичерпним, а тому, законодавець та науковці повинні здійснювати діяльність із розширення їх переліку та змісту.

Література

1. Словник іншомовних слів. 14-те вид., Випр. М.: Рос.мова., 1987. 608 с.
2. Віхров, О. П. Теорія держави і права: курс лекцій [Текст] : навч. посіб. / Віхров О. П., Віхрова І. О.; Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : Десна Поліграф, 2015. 303 с.
3. Філософський енциклопедичний словник // Національна Академія Наук України Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди., 2002. 373 с.
4. Філософія навчальний посібник. Щерба С.Л., Щедрін В.К., Заглада О.А., 2004. 216 с..
5. Павлов І.П. Повне зібрання творів. Лекції. Вид.-во Академії наук СРСР.М., 1952. 56 с.
6. Юридична енциклопедія. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998.Т.1. 980 с
7. Витченко А. М. Метод правового регулювання общественных отношений. Свердловск, 1974. 327 с.
8. Горшенев В. М. Понятие метода правового регулирования и его разновидности / В.М. Горшенев / Ученые труды Свердловского юридического института. 1966. Вып. 5. С. 401.
9. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : [підручник] / Ольга Федорівна Скакун. Харків : Консул, 2006. 701 с.
10. Овсянко Д.М. Адміністративне право: навч. допомога. Москва, 2001. 468 с.
11. Ельбрехт О.М. Підготовка менеджерів у вищих навчальних закладах Великої Британії, Канади і США/ Ельбрехт Ольга Михайлівна. Монографія. К.: 2010. 460 с.
12. Про затвердження Порядку планування діяльності митної служби України: наказ від 25.06.2007 №530 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/v0530342-07>.
13. Митний кодекс України: закон, кодекс від 13.03.2012 №4495-VI // Відомості Верховної Ради України. 2012. №44-45. ст. 552.